

Fler än tidigare saknar möjligheter att åka på semester

LO/Löne- och välfärdsenheten – juni 2005
Sven Nelander

Sammanfattning

Människor anser att semester är viktig för välfärd och välbefinnande. LO har under ganska många år studerat semestervanorna och särskilt granskat hur vanligt det är bland olika grupper av anställda att man varken har tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa under det senaste året.

Resultaten för år 2004, som just har blivit klara, visar att nästan tre av tio LO-medlemmar – *29 procent* – varken har tillgång till fritidshus eller gjort någon semesterresa under föregående år. Underlaget är frågor som ställts av Statistiska centralbyråns (SCBs) väl utbildade och mycket erfarna intervjuare till ett slumpmässigt urval av befolkningen.

Av *hela gruppen anställda* är det nästan var femte, 19 procent, som är i den här situationen. I absoluta tal motsvarar det *700 000 anställda*, varav den helt övervägande delen har ett LO-yrke. Antalet personer som lever i dessa familjer är självfallet ännu fler.

Möjligheterna till en varierad semester för vuxna och deras barn är mycket olika - och beror i hög grad på yrke och samhällsgrupp. Semestern är överhuvudtaget en mycket tydlig ”klassmärkör”. Av siffrorna framgår att *allra sämst till* bland olika typer av hushåll ligger ensamstående med barn, vilket inte är överraskande med tanke på att det är den grupp som enligt inkomststatistiken har den allra lägsta ekonomiska standarden.

Uppskattningsvis finns det omkring en halv miljon barn i åldrarna under arton år i de löntagarhushåll som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa under de senaste tolv månaderna.

Det här är också *viktiga aspekter på barns och ungdomars uppväxtvillkor*. Snart börjar semestrarna - och människor ser fram mot en sommar med mycket sol, bad och skön avkoppling. Barnen kan så småningom berätta i skolan om allt de varit med om. Men så idylliskt är det alltså inte för alla.

Jämförelser med tidigare undersökningar visar att *den tidigare mycket positiva trenden har brutits*. Mellan 2002 och 2004 har andelen LO-medlemmar som varken har tillgång till fritidshus eller gjort någon semesterresa ökat från 24 till 29 procent. Av betydelse har säkert varit *den försämring som skett på arbetsmarknaden under denna period*. Många känner oro för sina jobb. Så mycket som drygt 35 procent av LO-medlemmarna uppgav år 2004 att det under de senaste tolv månaderna har skett uppsägningar av personal på den egna arbetsplatsen eller varsel om uppsägning eller permittering.

Vi har kunnat följa utvecklingen under en period av nästan 25 år, från 1980 till och med 2004. Under 1980-talet förändrades andelen LO-medlemmar som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa under de senaste tolv månaderna förhållandevis lite. År 1980 var siffran 25 procent och 1990 uppgick den till 22 procent. Under perioden 1990-97 försämrades dock situationen kraftigt – andelen som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa ökade från 22 till 31 procent – således med så mycket som 9 procentenheter. Under denna period skedde en dramatisk försämring på arbetsmarknaden, inkomststandarden minskade för flertalet hushåll och de ekonomiska problemen ökade för många. Det fanns stora grupper av hushåll som klämdes hårt av de

försämringar som skedde. Kostnaden för semester var en av de utgifter som man fick dra in på.

Men efter 1997 upphörde den negativa utvecklingen och det skedde *en klar förbättring*. Andelen LO-medlemmar som varken har tillgång till fritidshus eller gjort någon semesterresa under föregående år minskade mellan 1997 och 2002 från 31 till 24 procent. Denna kraftiga förbättring får ses mot bakgrund mot att hushållens disponibla inkomster ökade kraftigt under denna period och att utvecklingen på arbetsmarknaden var mycket positiv.

Under de allra senaste två åren, mellan 2002 och 2004, har det alltså åter skett en tydlig försämring.

Vad som har hänt därefter vet vi ännu inte. Siffrorna för 2005 kommer inte att vara klara förrän under nästa år. Mellan 2004 och 2005 beräknas hushållens inkomster öka betydligt mer än under de två åren dessförinnan, och de mycket låga räntorna bör kunna stimulera hushållens konsumtion. Å andra sidan har arbetsmarknaden varit fortsatt svag under år 2005. Arbetslösheten är hög och många har mycket osäkra anställningar. Erfarenheterna visar att stor betydelse för beslut om semester är hur hushållen själva ser på framtiden beträffande jobben, den egna ekonomin och samhällsekonomin i stort, och här är bilden rätt splittrad. Hushållen är ganska pessimistiska om arbetsmarknaden, men relativt optimistiska om sin egen ekonomi. Sammantaget blir förändringarna mellan 2004 och 2005 svårbedömda vad gäller möjligheterna till semester.

LO har för första gången gjort en närmare analys av *semesterns förläggning under året* och vilka *förändringar* som här har skett. En slutsats är att det har skett en *mycket kraftig förskjutning i riktning mot senare semester*. Juli har *förlorat sin helt dominerande ställning* som semestermånad, och i stället har *augusti* blivit allt vanligare. Vi har därmed också kommit att närma oss det som gäller ute i Europa. Fortfarande är dock juli den vanligaste semestermånaden i Sverige, närmast följd av augusti. Bland årets övriga månader förekommer semester oftast under januari, juni och december.

Att *kunna påverka förläggningen av sin semester* är en viktig fråga. Nästan fyra av tio anställda saknar den möjligheten. Lågavlönade har mindre möjligheter att bestämma sin semesterförläggning än högavlönade, och kvinnor har mindre möjligheter än män. Friheten i denna fråga har ökat över tiden, och det gäller bland både arbetare och tjänstemän.

En översiktlig beskrivning av situationen

Underlaget för rapporten är i första hand intervjuer som genomförts av Statistiska centralbyrån (SCB) inom ramen för de årliga undersökningarna av levnadsförhållandena. Där tillfrågas ett slumpmässigt urval av befolkningen om de har *tillgång till fritidshus* och om de har *gjort någon semesterresa som varat minst en vecka under de senaste tolv månaderna*. Semesterresan kan ha gjorts i Sverige eller utomlands. Intervjuerna där de olika frågorna ställs är fördelade under hela året och utförs av SCBs väl utbildade och mycket erfarna intervjuare.

Av svaren från 2004 års undersökning, som just är klara, framgår att 46 procent av LO-medlemmarna har tillgång till fritidshus. Motsvarande siffror för TCO är 63 procent och för SACO 72 procent.

Siffrorna visar vidare att 58 procent av LO-medlemmarna har gjort semesterresa under de senaste tolv månaderna. Siffrorna för TCO är 73 procent och för SACO 86 procent.

Att ett hushåll inte har tillgång till fritidshus kan i vissa fall bero på att man istället satsar på att göra resor på semestern, kanske till olika resmål. Att man å andra sidan inte har gjort någon semesterresa kan på motsvarande sätt bero på att man har ett fritidshus och därför inte behöver eller inte har råd att åka på semester. Genom att *kombinera* svaren på de båda frågorna om fritidshus och semester kan vi emellertid närmare belysa den här frågan.

Vi sammanfattar i tablan nedan. Det framgår där att *drygt var fjärde medlem i LO - 29 procent – varken har tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa under de senaste tolv månaderna*. Motsvarande siffror för TCO är 15 procent och för SACO 7 procent.

Av *samtliga anställda* är det nästan var femte – 19 procent – som är i den här situationen. I absoluta tal motsvarar detta 700 000 anställda. Den helt övervägande delen av denna grupp är anställda med LO-yrke. Antalet personer som lever i dessa familjer är självfallet många fler.

Tillgång till fritidshus och gjorda semesterresor.

	LO	TCO	SACO	Samtliga anställda
Har tillgång till fritidshus, har gjort semesterresa	33	51	65	46
Har tillgång till fritidshus, har ej gjort semesterresa	13	12	7	11
Har ej tillgång till fritidshus, har gjort semesterresa	25	22	21	24
Har ej tillgång till fritidshus, har ej gjort semesterresa	29	15	7	19
<i>Samtliga</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Att de klassmässiga olikheterna vad gäller semester är mycket stora blir också tydligt när man studerar *olika gruppers konsumtion av varor och tjänster*. En sådan analys görs i den under förra året utkomna LO-rapporten "Inkomster och förmögenheter" (finns på LOs hemsida www.lo.se). *Knappast något annat i den privata konsumtionen är så klassuppdelat som just utgifterna för fritidshus och resor under fritiden*. Man kan också uttrycka det så att *vad man gör under semestern är en av de allra tydligaste markörerna av klasstillhörighet*.

Vilka grupper det är som främst drabbas

Det finns stora skillnader mellan olika grupper - som har samband med yrke, inkomst och försörjningsbörda. Andelen som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort semesterresa är allra högst bland *ensamstående med barn*. Nästan fyra av tio ensamstående LO-kvinnor med barn har varken tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa under de senaste tolv månaderna.

Att ensamstående med barn ligger allra sämst till är inte överraskande. SCBs inkomststatistik utvisar att just denna grupp har den sämsta ekonomiska standarden och därmed också de största svårigheterna att klara de utgifter som är förenade med semesterresor och boende i fritidshus.

Oavsett hushållstyp är det också *stora klass- och yrkesmässiga skillnader*. Som exempel kan man se på *gifta/samboende med barn*. Andelen som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa är bland dessa 29 procent för LO, 15 procent för TCO och 10 procent för SACO.

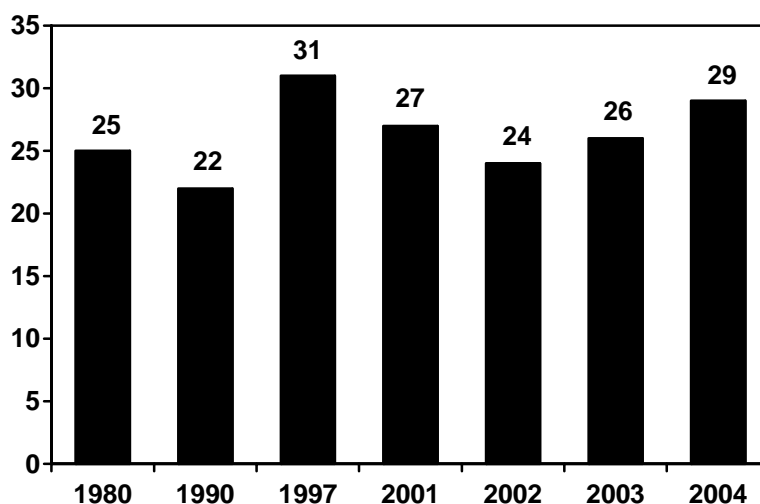
Av *alla anställda med barn* (oavsett facklig tillhörighet och oavsett om man är gift/samboende eller ensamstående) har 19 procent varken tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa under föregående år. Detta innebär alltså nästan var femte anställd med barn. Bland ensamstående med barn är siffran väsentligt mycket högre. Man kan uppskatta att det finns omkring en halv miljon barn i åldrarna under arton år i de löntagarhushåll som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa under de senaste tolv månaderna. Det här är viktiga aspekter på barns och ungdomars uppväxtvillkor.

Problemen att få ekonomin att gå ihop, och räcka till även semester, gäller dock inte alls endast barnhushåll utan i hög grad också *ensamstående utan barn*. Det finns här många som har det besvärligt ekonomiskt. Bland dessa finns till exempel lågavlönade kvinnor med ofrivilligt korta arbetstider och ungdomar med en otrygg arbetsmark-nadssituation och hög andel tidsbegränsat anställda.

Inkomstutveckling, trygghet i anställningen och förväntningar om framtiden har betydelse

Under 1980-talet förändrades andelen LO-medlemmar som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort semesterresa under de senaste tolv månaderna *förhållandevis lite* - mellan 1980 och 1990 minskade andelen från 25 till 22 procent som framgår av diagrammet nedan.

Har varken tillgång till fritidshus eller gjort någon semesterresa under föregående år
Procent av LO-medlemmar

Första delen av 1990-talet kom däremot att innebära en *väsentligt annorlunda utveckling*. Mellan 1990 och 1997 ökade andelen LO-medlemmar som varken har tillgång till fritidshus eller gjort någon semesterresa från 22 till 31 procent – alltså med så mycket som 9 procentenheter. Detta var en period med mycket kraftiga försämringar på arbetsmarknaden och minskade inkomster för hushållen. Mellan 1990 och 1997 ökade antalet öppet arbetslösa från 75 000 till drygt 340 000 och antalet jobb minskade med drygt 550 000. Inkomststandarden sjönk för nästan alla typer av hushåll och allra mest för ensamstående med barn.

Efter 1997 förbättrades situationen på arbetsmarknaden. Mellan 1997 och 2002 ökade kvinnors och mäns sysselsättningsgrad avsevärt och arbetslösheten mer än halverades. Under den här perioden ökade också hushållens disponibla inkomster kraftigt framgår det av den tidigare nämnda LO-rapporten ”Inkomster och förmögenheter”. Dessa stora förändringar återspeglas i statistiken över semestervanorna. Som anges i diagrammet minskade mellan 1997 och 2002 andelen LO-medlemmar som varken har tillgång till fritidshus eller gjort någon semesterresa under föregående år från 31 till 24 procent – således med 7 procentenheter.

Efter 2002 har det dock *inte* varit någon minskning av andelen LO-medlemmar som varken har tillgång till fritidshus eller har gjort någon semesterresa utan *tvärtom* pekar resultaten på en klar ökning - från 24 till 29 procent mellan 2002 och 2004. Av betydelse har säkert varit att det skett en viss försämring av situationen på arbetsmarknaden under denna tid. Sysselsättningsgraden har minskat en del, den öppna arbetslösheten har ökat och det totala antalet arbetade timmar har sjunkit. Hushållens inkomster har inte heller utvecklats lika gynnsamt som under åren dessförinnan.

Under år 2005 beräknas hushållens genomsnittliga disponibla inkomster utvecklas bättre än under åren 2003 och 2004. Mycket viktigt för möjligheterna till semester är hur arbetsmarknaden kommer att utvecklas och här är bilden ganska splittrad. Den öppna arbetslösheten fortsätter att ligga på en hög nivå, men det finns vissa tecken på en ljusning, som till exempel att antalet lediga jobb ökar. Av betydelse för hushållens beslut om större utgifter för semester är hur hushållen själva bedömer framtiden vad gäller jobben, den egna

ekonomin och samhällsekonomin i stort. Också här är bilden delad enligt Konjunkturinstitutets undersökningar. Många hushåll tror att arbets-lösheten kommer att öka. Samtidigt är hushållen rätt optimistiska om den egna ekonomin, och en positiv faktor i det sammanhanget kan vara de låga mycket låga räntorna.

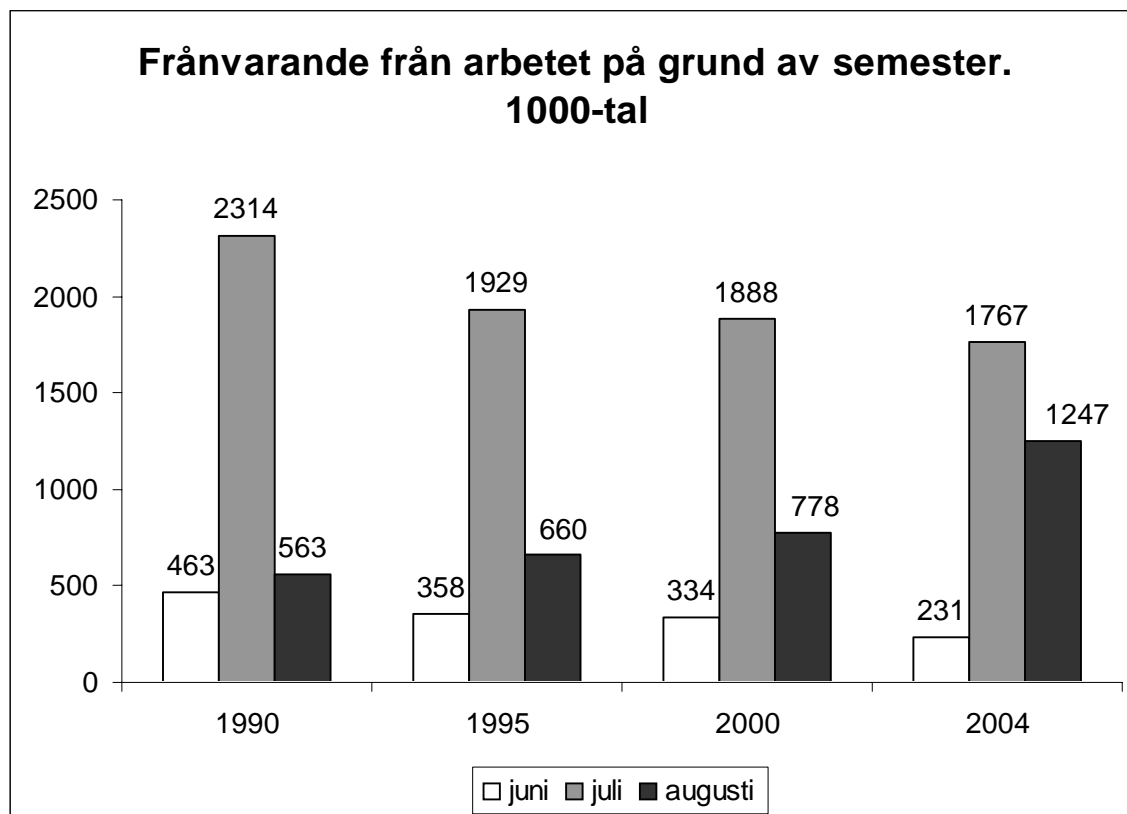
Det finns skäl att framhålla att för många av dem som har jobb och uppstår lön innebär *själva anställningsformen* en mycket stor otrygghet. Ungefär en halv miljon anställda har någon form av tidsbegränsad anställning. Av dessa har ett stort antal så kallade behovsanställningar som är den allra mest osäkra anställningsformen - arbetsgivaren ringer och erbjuder arbete när behov uppstår, kanske först samma morgon under den dag då man vill att den anställde ska arbeta. Drygt 150 000 av samtliga tidsbegränsat anställda har barn. Det säger sig självt att *hela familjen*, också barnen, får känna av den sociala och ekonomiska osäkerhet som en tidsbegränsad anställning innebär. Familjen vet inte vilka inkomster som man kommer att ha framöver och vad man kan ha råd med, man vet inte om man kan planera för en gemensam semester och annat viktigt i tillvaron.

Till den oro som många känner för sina jobb, av betydelse för beslut och över-väganden kring semester, kan bidra att personalnedskärningar på arbetsplatsen har stor omfattning. Enligt de bearbetningar som LO gjort av SCBs undersökningar av levnadsförhållandena år 2004 uppger så mycket som drygt 35 procent av LO-medlemmarna att det under de senaste tolv månaderna har skett *uppsägningar av personal eller varsel om uppsägning eller permittering på den egna arbetsplatsen*. För några få procent har det "stannat vid" varsel, medan det i resten av fallen har förekommit uppsägningar.

Semesterns förläggning

Det visar sig att det har skett *stora förändringar* vad gäller förläggningen av semestern. En tydlig tendens är bland annat att det skett en klar förskjutning i riktning mot senare semester. *Många fler än tidigare har semester under augusti månad*. Fortfarande är det dock så att juli är den vanligaste semester månaden. Detta visar de analyser som LO har gjort av SCBs arbetskraftsundersökningar (AKU). Av ungefär 4,2 miljoner förvärvsarbetande år 2004 hade i genomsnitt nästan 1,8 miljoner semester under juli månad. Den näst vanligaste semester månaden var augusti (i genomsnitt drygt 1,2 miljoner). Under månaderna januari, december och juni tog också förhållandevis många människor semester.

Vad gäller fördelningen mellan juli och augusti som semester månader är det mycket som har hänt under de fjorton åren sedan 1990. Detta åskådliggörs i diagrammet nedan. År 1990 var det i genomsnitt 2,3 miljoner som hade semester i *juli* och år 2004 var motsvarande siffra knappt 1,8 miljoner. Omvänt har det genomsnittliga antalet förvärvsarbetande som hade semester i *augusti* mer än *fördubblats* sedan början av 1990-talet, från drygt 550 000 år 1990 till drygt 1,2 miljoner år 2004.

En viktig aspekt på semestern är de anställdas *möjligheterna att påverka förläggningen* av denna. Enligt LO-rapporten ”Friheter och förmåner i arbetet”, nummer 3 i serien ”Röster om facket och jobbet” (finns på LOs hemsida www.lo.se) uppger ungefär sex av tio anställda - 62 procent - att de har möjlighet att själv bestämma när de vill förlägga sin semester (huvudsemestern). Det innebär omvänt att nästan fyra av tio *saknar* den möjligheten. Men det finns *skillnader mellan olika grupper av anställda*. Till exempel visar resultaten att andelen som *inte* själv kan bestämma när man vill förlägga sin semester är drygt 40 procent bland dem med en månadslön på högst 16 000 kronor jämfört med ungefär 15 procent bland dem med en månadslön på minst 30 000 kronor. Kvinnorna inom LO, TCO och SACO har mindre möjligheter än männen att påverka sin semesterförläggning.

Jämförelse de undersökningar som tidigare genomförts visar, glädjande nog, att möjligheterna att påverka semestern har blivit *större*. Mellan 1988 och 2002 ökade andelen av de anställda som själv kan bestämma sin semesterförläggning med drygt 15 procentenheter (från 46 till 62 procent). Det har här skett en förbättring bland både arbetare och tjänstemän.